

ADMINISTRACINIS STILIUS IR JO SAKINIO ILGIS

Audronė BITINIENĖ

Lietuvių ir kitų kalbų stilistikose gana skirtingai apibūdinama administracinio stiliaus vartojimo sfera. Dažniausiai nurodoma, kad šis stilius vartojamas oficialiųjų dalykinių santykių sferoje, t.y. akcentuojamas komunikacijos akto dalyvių bendravimo būdas (Pikėilingis, 1971, 107; Župerka, 1997, 95), išvardijami šiuo stiliumi rašomi įvairių žanrų tekstai. Pastaruoju atveju pabrėžiama žanrinė administracinio stiliaus diferenciacija, jis apibūdinamas eliminuojant nelingvistinį funkciinių stilių skyrimo pagrindą¹. Administracinis stilius vartojamas visuomenės juridinių (tiksliau – valdymo) santykių sferoje². Į šių santykių sampratą įeina santykiai tarp įvairių valstybės institucijų, valstybės institucijų ir visuomenės narių, tarp visuomenės narių ar jų grupių ir pagaliau santykiai tarp atskirų valstybių (ekonominiai, politiniai, kultūriniai). Kaip matyti, administracinio stiliaus funkcionavimo sfera tarp rašytinės kalbos stilių yra viena iš plačiausių, nes juridiniai (valdymo) santykiai sudaro kiekvienos valstybės egzistavimo pamatą, tiesiogiai ar netiesiogiai paliečia kiekvieną jos pilietį. Administracinės veiklos sferoje pagrindinis komunikacijos tikslas – siekti susitarimo tarp abiejų komunikacijos akto dalyvių (plg. Galperin, 1977, 313); adresatas dažnai privalo laikytis dokumentuose pateikiamų nurodymų (direktyvų), o tiksliau – kaip valstybės pilie-

¹ Dėl tokio administracinio stiliaus nelingvistinių faktorių, ypač veiklos sferos, neapibrėžtumo (iškeliamas bendravimo būdas), o kartu, matyt, ir dėl kitų kalbų itakos labai nevienodai vartojami šio stiliaus terminai (apie funkciinių stilių terminų įvairumą žr. Župerka, 1994, 27–29). Nuo oficialiojo dalykinio stiliaus termino pereinama prie labai siaurą apimtį turinčio (toks yra vienas postilių) kanceliarinio ar dalykinio stiliaus (plg. Kvašytė, 1994, 73) pavadinimo siaurąja prasme. Atsižvelgus į tai, kad kalbamasis funkcinis stilius nėra vienalytis, turi savas atšakas, t.y. postilius, reikėtų pritarii lingvistinėje literatūroje plačiai vartojamam terminui *administracinis stilius* (Piročkinas, 1990; Gruodytė, 1994, 47). Šį terminą, tolygų kitų funkciinių stilių pavadinimams, pirmasis yra įteisinęs K.Župerka (1983, 106; 1994, 29; 1997, 84–86).

² Administracinis stilius kaip savarankiška atmaina nurodomas didumoje tradicinių stilistikų: anglų (Galperin, 1977, 312–322), lenkų (Kurkowska, Skorupka, 1959, 261–270), rusų (Kožina, 1977, 171–179), slovākų (Mistrík, 1965, 32–42; 1977, 168–178), vokiečių (Sanders, 1973, 89; Brandes, 1990, 112–131) ir kt. Tuose darbuose, kuriuose kalbos varijavimas aptariamas iš kalbinės veiklos pozicijų, administracinio stiliaus tekstai dėl suprantamų priežasčių beveik neanalizuojami (Brook, 1973, 81, 98; Dolinain, 1978, 59–68), nurodoma tik tokių tekstų kūrimo galimybė (Hendrick, 1976, 38; Sprachliche, 1988, 189–199). Administracinis stilius, suprantamas kaip apčiuopiamas dekodavimo (Arnol'd, 1990, 245–250) stilistikose.

tis, tam tikros bendruomenės narys, priimti tam tikrus įsipareigojimus. Todėl šis stilius kartais vadinamas direktyviniu³ (Stilistik, 1975, 264–266).

Administraciniam stiliui kartais priskiriamos dvi funkcijos – komunikatyvinė ir kognityvinė (Brandes, 1990, 112); pastaroji rodo asimetrišką komunikacijos akto dalyvių bendravimą, būdingą visiems rašytinės kalbos tekstams, orientuotiems į intelektualinę žmogaus veiklą (žr. Karaliūnas, 1997, 169), nes nėra tiesioginio grįžtamojo ryšio iš adresato. Dažniau minimas kiek kitas kalbos funkcijų derinys. Pagrindinės šio stiliaus kalbos funkcijos yra komunikatyvinė (informacinė, pranešimo) ir poveikio (voliuntatyvinė), kai kurių postilijų tekstuose (prašymuose, oficialiuose laiškuose ir pan.) gana ryški apeliatyvinė funkcija (Župerka, 1983, 108; 1997, 95).

Specifinė administracinio stiliaus ypatybė – tikslumas⁴: „visų tų raštų sakinyi turi būti tiksliai, preciziškai suformuluotas, kad nebūtų kaip kas nori interpretuojamas ar suprantamas“ (Pikėilingis, 1971, 326; Gruodytė, 1993, 42), nurodomas oficialumas ir šabloniškumas (Župerka, 1997, 95), pabrėžiama, kad dokumentų kalba visų pirma „turi būti tikslī, konkreti, be dviprasmybių ar emocijų atspalvių“ (KKP, 1998, 3). Administracinio stiliaus kalbos tikslumą akcentuoja ir kitų kalbų tyrėjai (Balli, 1961, 274; Mistrīk, 1965, 32; 1977, 172; Brook, 1973, 97; Kožina, 1977, 171). Teigiama, kad ši stilistinė ypatybė sietina su ypač atsakinga faktų atranka, vadinamuoju situaciniu tikslumu (Mistrīk, 1977, 172), nebūdingu moksliniam stiliui ar publicistikai. Juridinių formuluočių tikslumas ir adekvatus jų dekodavimo galimybė – tokie svarbiausi reikalavimai, keliami administracinio stiliaus tekstams (Kožina, 1977, 171).

Tikslumo kaip specifinės administracinio stiliaus ypatybės⁵ turinys gana neapibrėžtas. Į šios ypatybės pokyčius įvairiuose funkciniuose stiliuose yra atkreipę akis kitų kalbų tyrėjai (Gavranek, 1967, 352–353; Odincov, 1980, 160), sudėtingas jos turinys ne kartą yra tapęs funkcinės stilistikos ir tekstų tipologijos kūrėjų diskusijų objektu (Kul'gav, 1964, 14–15; Kožina, 1979, 92–95; Trojanskaja, 1982, 67–80)⁶. Kartais tikslumas aiškinamas dviem aspektais: be anksčiau minėto faktinės informacijos tikslumo, pabrėžiamas ir toks tikslumas, kuris reikalauja tiksliai atrinktų kalbos priemonių, atitinkančių komunikacinę užduotį, teksto nuostatą (Odincov, 1980, 158; Muč-

³ „Administracinė kalba skirta tam, kad ja būtų formuluojami įsakymai ir draudimai, gąsdinimai įvairiomis bausmėmis arba informuojama apie tai, kas jaudina kiekvieną žmogų“, teigia Ch. Bally (Balli, 1961, 276). Turėdama mokslinę prigimtį, ji nuolat prisiliečia prie kasdienio gyvenimo (ten pat, 274).

⁴ F. Miko knygoje tarp arti šimto stilistinių ypatybių tikslumas nėra minimas (Miko, 1973, 36–37, 71).

⁵ Šiame straipsnyje skiriami du stilistinės ypatybės aspektai. Gana dažnai stilistinė ypatybė tapatinama su bendraisiais stilingos kalbos reikalavimais, tradiciškai nurodomais lietuvių kalbos stilistikose (Pikėilingis, 1971, 65–67; Župerka, 1983, 121; 1997, 101). Aptariant funkcinius stilius, pateikiama sudėtinga stilistinių ypatybių kaip tam tikrų funkcinio stiliaus kategorijų sistema – specifinės ir nespecifinės ypatybės.

⁶ Kai kurių autorių darbuose tikslumas (přsnost) laikomas pačia siauriausia turinio atžvilgiu sąvoka, susijusia su kiek platesne – apibrėžtumu (určitost) ir plačiausia šių sąvokų triadoje – aiškumu (poniatnost). Pastaroji stilistinė ypatybė būdinga buitiniam stiliui, o apibrėžtumas – administraciniam ir publicistiniam. Moksliniam stiliui vyrauja tikslumas. Jis pirmiausia sietinas su tiksliu sąvokų įvardijimu – terminais (Gavranek, 1967, 352–353).

nik, 1996, 83), kitaip tariant, tikslumas iš dalies tapatinamas su tikslingumu (žr. Župerka, 1998, 62). Ši stilistinė ypatybė verčia administracinio stiliaus tekstų autorius plėsti sakinius – nurodyti įvairias sąlygas, galimas išimtis, detalai viską išvardyti ir pan. Dėl to gali keistis sakinio struktūra, jo ilgis.

Administracinių stilių apibūdina ne tik specifinės ypatybės (plg. Hausenblas, 1967, 69), bet ir tam tikrų nespecifinių ypatybių derinys. Dažnai minimas aiškumas, glaustumas, logiškumas, intelektualumas (Župerka, 1983, 106) kaip ekspresyvumo priešprieša, kitų autorių nuomone, – svarbus glaustumas ir konkretumas, standartškumas⁷ (Loginova, 1968, 186) ar abstraktumas, objektyvumas (Brandes, 1990, 123, 119). Tiksliausia nespecifinėms ypatybėms būtų galima priskirti abstraktumą, logiškumą ir objektyvumą.

Abstraktumas administracinių stilių suartina su moksliniu. Iš tikro didumoje administracinio stiliaus tekstų pateikiami teiginiai gaunami mokslškai apibendrinus konkrečią tam tikros srities visuomenės narių veiklą, jų patirtį. Toks abstraktus būdingas administracinio stiliaus terminams, morfologijos kategorijoms ir formoms, sintaksinėms konstrukcijoms. Kai kurių postilių tekstams būdinga priešinga ypatybė – konkretumas (plg. Kožina, 1972, 74), nes autobiografija, prašymas, apyskaita ir kiti kanceliarinio postilio tekstai grindžiami konkrečiais duomenimis, todėl turi savitą kalbinę raišką. Vis dėlto administracinis stilius rodo abstrahuotą komunikacijos akto dalyvių bendravimo pobūdį net tada, kai faktinė informacija siejama su konkreto asmens duomenimis (adresantas suvokiamas kaip tipiškas tam tikros veiklos sferos atstovas).

Administracinio stiliaus tekstai iš kitų skiriasi ypač griežta, nuoseklia sandara, atitinkancia deontinę logiką grindžiamų teisinių ir kitų norminių aktų reikalavimus. Mokslinio stiliaus tekstuose eksplikitinėmis savarankiškų sakinių siejimo priemonėmis pabrėžiama teiginių seka, administraciniame stiliuje logiškumas realizuojamas ne tik sakinių siejimo priemonėmis, bet ir labai griežtu ir nuosekliu teiginių, sudarančių atskirą pastraipą ar visą tekstą, išdėstymu. Administracinio stiliaus pabrėžtas logiškumas reiškia ir specifinę skirtingų žanrų tekstų kompoziciją bei grafinę raišką.

Objektyvumas rodo, kad eliminuojama visa, kas susiję su subjekto veikla (žr. Gruodytė, 1993, 44–45). Šią ypatybę į pirmą vietą yra iškėlę daugelis tyrėjų (Mistrík, 1965, 32; Barlas, 1978, 79) ir ypač tie, kurie šį stilių vadina oficialiuoju. „Nuasmeninimas, „automatizavimas“, frazės „sausumas“ – štai būdingiausios čia vartojamos kalbos ypatybės“, teigia J. Pikčilingis (1971, 308). Aptartos stilistinės ypatybės integruoja skirtingų postilių tekstus: kuo žemesnė abstrakcijos pakopa, tuo aiškiau pastebima priešinga – diferenciacijos – tendencija.

⁷ Šabloniškumas, standartškumas gali būti laikomas stilistine ypatybe tik supriešinti su individualumu (plg. administracinių ir grožinių stilių). Administracinio stiliaus šabloniškumą lemia ir tai, kad jis nėra originalus, jį veikia kitos kalbos (Mistrík, 1977, 171).

Tarp lingvistinių požymių pirmenybė teikiama beasmeniškumui (objektyvumo realizacija) (Balli, 1961, 274; Barlas, 1978, 79; Brandes, 1990, 113), imperatyviui (Pikčilingis, 1971, 330) kaip voliuntatyvinės kalbos funkcijos apraiškai. Svarbiausias administracinio stiliaus lingvistinis požymis, daugelio tyrėjų nuomone, yra standartiškumas, stereotipiškumas (Mistrík, 1977, 17; Sprachliche, 1988, 195). Standartiškumas veikia visus administracinio stiliaus kalbos klodus ir net kiekvieno žanro architektūriką. Tam tikri standartai adresantui padeda sukurti tipišką tekstą, o adresatui – atpažinti situaciją, suvokti, kokios informacijos galima tikėtis iš konkretaus dokumento (įsakymas, dalykinis laiškas ar pan.). Įprastos raiškos formulės taupo teksto kūrėjų (ir adresato) protines galias, padeda sukurti tam tikrą stilistinį efektą (oficialumo, šaltumo), būdingą tik šiam stiliui. Administracinio stiliaus stereotipai egzistuoja ne vieną dešimtmetį, dėl funkcinių stilių sąveikos jie braunasi į kitų funkcinių stilių tekstus.

Administracinio stiliaus atšakų skyrimo kriterijai nenagrinėjami, jų inventorių lingvistinėje literatūroje beveik neaptariamas, nurodomos tik bendrosios šio stiliaus ypatybės, tipiškai lingvistiniai požymiai (Pikčilingis, 1971, 326–331; Kožina, 1977, 171–179; Barlas, 1978, 78–81). Keli administracinio stiliaus postiliai pateikiami anglų kalbos stilistikoje. Skiriamos biznio, juridinių, diplomatinų ir karinių dokumentų kalbos atšakos (Galperin, 1977, 312). Dažniausiai pabrėžiama šio stiliaus tekstų žanrinė diferenciacija (Mistrík, 1965, 173–177; Kraus, 1977, 61–65), jie grupuojami į žanrų tipus (laikomasi trijų lygmenų tekstų grupavimo⁸).

Pripažįstamos dvi administracinio stiliaus atšakos – administracinė ir juridinė (Palionis, 1979, 92), kalbos kultūros leidiniuose (KKP, 1993, 3), specialiuose tyrimuose (Gruodytė, 1993, 1994) krepiamas dėmesys į kanceliarinį postilį. Pati nuosekliausia postilių sistema pateikiama lietuvių kalbos stilistikose: nurodomi kanceliarinis, juridinis ir diplomatinis postiliai (Župerka, 1994, 14; 1997, 84) ir jų žanrai. Kiekvieno funkcinio stiliaus atšakos turi specifinį nelingvistinių faktorių pamatą, kiek kitus lingvistinius požymius, jos dažnai skiriamos remiantis įvairiais kriterijais, todėl sukurti darnią ir labai tikslią postilių sistemą ne visada įmanoma (trukdo ir tai, kad funkciniai stiliai sudaro dinaminę struktūrą).

Mokslinio stiliaus, artimiausio administraciniam (kartu jie vadinami dalykiniais stiliais – Župerka, 1983, 99), postiliai skiriami remiantis dvejų abstraktaus komunikacijos modelio komponentų – adresanto ir adresato – santykių pokyčiais. Tuo tarpu administracinio stiliaus adresantas yra neapibrėžtas: konkretaus asmens parašas tik patvirtina teksto autentiškumą, bet nereiškia jo autorystės. Todėl skiriant administracinio stiliaus postilius atsivėlgijama ne vien į adresanto ir adresato specifinį ryšį, bet ir į šio funkcinio stiliaus atšakų vartojimo sferą, tekstų paskirtį, jų turinį ar galimą žanrinę diferenciaciją⁹.

⁸ Kartais teigiama, kad funkcinę stilistinę kalbos sistemą gali sudaryti keli lygmenys: pirmajam priklauso tie tekstai, kurie sudaro funkcinio stiliaus branduolį (centrą), o antrajį – periferiniai tekstai, susiformavę dėl funkcinių stilių sąveikos (Vasil'eva, 1976, 64).

⁹ Galima ir priešinga analizė kryptis, jei teigiama, kad funkciniai stiliai yra apibendrinti kalbos žanrai, t.y. kalbos atmainų normos, kurių būtina laikytis kuriant tam tikro tipo tekstus (adresatas realizuoja

Juridinio postilio tekstai susiję su visų valstybėje gyvenančių žmonių veikla, kurią reglamentuoja valstybės institucijų patvirtinti įstatymai. Įstatymų ar pan. dokumentų adresantas neapibrėžtas, nes tokie tekstai rengiami kolegialiai, jie svarstomi, taisomi ir aprobuojami. Adresatas – ne tik specialistai (teisininkai), bet ir žmonės, kurie dažnai neturi kryptingo pasirengimo, todėl jiems sunku dekoduoti informaciją. Juridinio postilio tekstuose realizuojamos svarbiausios administracinio stiliaus ypatybės ir lingvistiniai požymiai.

Arčiausiai kasdienės žmonių veiklos yra kanceliarinis postilis. Jo adresantas nėra toks abstraktus kaip anksčiau aptarto postilio, o gana konkretus, t.y. individas, rašantis su jo kasdiene darbine veikla susijusius tekstus (kai kurių autorių nuomone, yra kasdienė kanceliarinė ir oficialiųjų dokumentų kalba – KKP, 1993, 6; 1998, 5). Kanceliarinis postilis pasižymi didžiausia žanrų įvairove, savita, bet beveik visada stereotipine tekstų struktūra ir netradicinėmis kalbos raiškos priemonėmis (jam priskiriami ir nerišlios kalbos tekstai).

Priešingas aptartajam yra ką tik pradėjęs formuotis diplomatinis postilis. Jo vartojimo sfera – tarptautiniai ryšiai su kitomis valstybėmis (bendraujama pačiu abstrakčiausiu lygiu). Šio postilio tekstų turinys gana įvairus: jam priklauso tekstai, kuriuose aptariami ekonominiai, politiniai ir kultūriniai atskirų valstybių klausimai (sudaromos dvišalės sutartys, priimamos rezoliucijos ar pan.). Šio postilio tekstams būdingi tarptautiniai standartai, todėl jie dažnai patiria kitų kalbų įtaką.

Konkrečių tekstų analizė rodo, kad būtų galima skirti dar vieną postilį, kurio tikslas – reglamentuoti tam tikros žmonių bendrijos ar institucijos veiklą. Tokie tekstai gali būti vadinami normatyviniais (plg. Brandes, 1990, 112). Jie sudaro specifinių žanrų tipus (jei pripažįstama trijų lygmenų tekstų tipologija), kurių tekstuose aptariamos valstybės institucijų pagrindinės veiklos normos (kuriami nuostatai, statutai)¹⁰, apibendrinamos subjektų elgesio normos (kaip specifiniai žanrai egzistuoja taisyklės, principai ir pan). Kaip matyti, šio postilio vartojimo sfera skiriasi nuo administracinio stiliaus branduolį sudarančio juridinio postilio, bet turi daug jų ypatybių. Normatyvinio postilio žanrai dažnai priskiriami juridiniam postiliui (Župerka, 1997, 84), nors jo vartojimo sfera kiek artimesnė kanceliariniam, siauresnė negu juridinių tekstų.

Pagrindžiant statistinio tyrimo metodiką, svarbu atsižvelgti į tai, kokią įtaką administracinio stiliaus tekstams yra padaręs dar vienas nelingvistinis faktorius – laikas (plg. Crystal, Davy, 1969, 67–68). Administracinis stilius turi senas tradicijas, tačiau jį gana ilgai veikė kitos kalbos, o dėl to gerokai keitėsi šio stiliaus kalbos priemonės: „daugelis dokumentų rengiami pagal rusišką atitikmenų pavyzdį arba tiesiog verčiami iš jų, į lietuvių kalbą skverbėsi tam tikros rusų kalbos ypatybės – sąvokų ir terminų

socialinį vaidmenį) (Dolinin, 1978, 60). Funkcinėje stilistinėje tekstų tipologijoje laikomasi dviejų lygmenų tekstų klasifikacijos.

¹⁰ Normatyviniams postiliui būtų galima priskirti įvairių mokslo įstaigų statutus ar jų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo nuostatus, žmonių turto privatizavimo tvarką, mokinių elgesio taisykles ir pan.

sistemos, juridinės ir kanceliarinės formulės, net sintaksinės konstrukcijos“ (KKP, 1993, 6; žr. Kvašytė, 1996, 67). Dėl šių ir kitų priežasčių gana sunku atrinkti tekstus, tinkančius statistinei analizei¹¹. Pirmiausia nelengva nustatyti, kurių metų publikacijos šiam reikalui galėtų tikti. Tam tikslui buvo atliktas nedidelis eksperimentas. Kaip žinoma, svarbiausias kiekvienos valstybės juridinis dokumentas yra Konstitucija, todėl nutarta patyrinėti, kaip kito šio pagrindinio valstybės įstatymo kaip tam tikro teksto sintaksinė sandara. Iš Konstitucijų, apbruotų Lietuvos valstybės nepriklausomybės metais, sovietiniais metais ir atkurtos nepriklausomybės metais, tradicine metodika buvo suformuotos trys sakinių imtys ir apdorotos statistiškai.

Paaikšėjo, kad visų trijų imčių sakinio ilgis iš esmės skiriasi: pirmosios Konstitucijos vidutinis sakinio ilgis yra tik 13,1 žodžių ($s=9,2$ žodžių), antrosios – net 38,0 žodžiai ($s=55,9$ žodžių). Jau iš pačių bendriausių sakinio ilgio duomenų (nereikia nė statistinio patikimumo kriterijų) matyti, kad pastarojo teksto sintaksinė struktūra yra patyrusi kitų kalbų įtaką, juolab, kad šių dienų pagrindinio įstatymo teksto vidutinis sakinio ilgis yra tik 18,5 žodžių, standartinis nuokrypis – 35,4 žodžių.

Šie ir kiti statistiniai duomenys (dėl vietos stokos jų neapartinėsimė) rodo kiekvieno laikotarpio administracinio stiliaus tekstų kūrimo tradicijas ir leidžia teigti, kad tyrinėti ankstesnių metų administracinio stiliaus tekstų sintaksinę sandarą netikslu, galima remtis tik naujausiais administracinio stiliaus tekstų pavyzdžiais¹². Į šį administracinio stiliaus tekstų savitumą buvo atsižvelgta sudarant 12 000 sakinių stratifikuotą imtį iš juridinio, kanceliarinio, normatyvinio ir diplomatinio postilio tekstų, išspausdintų vyriausybės apbruotuose leidiniuose. Atrenkant sakinius iš administracinio stiliaus tekstų, laikomasi ankstesniuose darbuose paskelbtos tyrimų metodikos (Bitinienė, 1997, 11–23).

Administracinio stiliaus tekstų vidutinis sakinio ilgis (\bar{x}) yra 34,5 žodžių, standartinis nuokrypis (s) – 38,2 žodžių, variacijos koeficientas (v) – 110,7 %. Pvz.: (34) *Darbdavys gali nutraukti darbo sutartį su darbuotojais, kurių darbas susijęs su materialinių vertybių apskaita ar saugojimu, priėmimu, išdavimu ar transportavimu, kai šie darbuotojai dėl savo kaltų veiksmų darbe netenka pasiūlytoje dirbti jiems pavestą darbą.* LRĮR, 1996, 25. Standartinis nuokrypis, didesnis už vidutinį sakinio ilgį, rodo didelę sakinio ilgio pasiskirstymų svyravimų amplitudę, variacijos koeficientas nedaug skiriasi nuo grožinio stiliaus (80,5%).¹³

¹¹ Funkcinių stilijų sintaksinę sandarą tyrinėjant statistiniais metodais, administracinis stilius dažnai išleidžiamas iš akių (Statystycni, 1967; Tešitelová, 1980) arba jį reprezentuoja atsitiktiniai tekstai (Mistrik, 1985; Tešitelová, 1985), kartais, atrodytų, nesujisę su administraciniu stiliumi (pvz., kulinarijos receptai).

¹² Administracinio stiliaus tyrėjų nuomone, rusų kalbos administracinis stilius patyrė lotynų, lenkų, iš dalies vokičių kalbos įtaką (Loginova, 1968, 190).

¹³ Sakinio ilgio rodikliai administracinį stilijų skiria nuo kitų funkcinių stilijų: vidutinis sakinio ilgis beveik tris kartus didesnis negu grožinio (12,3 žodžių, $s = 9,9$ žodžių) ir publicistinio stiliaus tekstų (13,3 žodžių, $s = 7,9$ žodžiai), gerokai pralenkia ir mokslinio stiliaus sakinio ilgį (18,0 žodžių, $s = 8,8$ žodžių). Rusų kalbos administracinio stiliaus juridinio postilio sakinio ilgis yra tik 23,7 žodžiai (Veselovskaja, 1987, 10).

Trumpiausių administracinio stiliaus imties sakinių sudaro 2 žodžiai, ilgiausią – 475 žodžiai (tekstuose galimi ir tūkstančio žodžių sakiniai); abiejų kraštinių ribų sakinių nėra daug, bet labai didelės apimties sakinių tekstuose ne taip jau mažai. Tokį sakinių ilgį galėjo lemti svarbiausia administracinio stiliaus ypatybė – tikslumas: viename sakinyje siekiama perduoti kuo išsamesnę, tikslesnę, net kondensuotą informaciją. Sakinio ilgio parametrai gali priklausyti nuo postilio (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Sakinio ilgio parametrai

Postilis	Vidutinis sakinio ilgis	Standartinis nuokrypis	Variac. koeficientas	Svyravimo amplitudė
Juridinis	28,7	31,7	110,5	2 – 475
Kanceliarinis	39,8	46,2	115,1	4 – 610
Normatyvinis	37,2	44,0	118,3	3 – 448
Diplomatinis	32,1	23,4	72,9	4 – 238

Matyti, kad mažiausias vidutinis sakinio ilgis yra juridinio postilio tekstų, tačiau standartinis nuokrypis ir variacijos koeficientas rodo gana didelę sakinių ilgio svyravimo amplitudę. Diplomatinio postilio tekstų vidutinis sakinio ilgis gerokai pralenkia juridinio postilio tekstus, bet skiriasi maža sakinių ilgio svyravimo amplitudė. Šį abiejų postilių vidutinio sakinio ilgio skirtumą tarsi neutralizuoja nedidelis standartinis nuokrypis. Vidutinio sakinio ilgio skirtumas statistiškai reikšmingas ($t = 1,98$, o $p < 0,05$). Statistiškai nereikšmingas skirtumas yra tarp normatyvinio ir kanceliarinio postilio tekstų ($t = 0,93$, o $p > 0,4$), normatyvinio postilio tekstai skiriasi nuo diplomatinėjų tekstų ($t = 1,98$, todėl $p < 0,05$). Vidutinis sakinio ilgis ir jo parametrai skiria kanceliarinio ir diplomatinio postilio tekstus. Pavyzdžiui, diplomatinio postilio tekstų vidutinio sakinio ilgio standartinis nuokrypis yra du kartus mažesnis negu kanceliarinio, skirtumą rodo ir vidutinis sakinio ilgis. Vidutinio sakinio ilgio ir jo parametru skirtumas statistiškai reikšmingas ($t = 3,20$, o $p < 0,001$). Toks pat statistiškai reikšmingas skirtumas yra tarp juridinių ir kanceliarinių tekstų ($t = 4,68$, o $p < 0,001$) ir juridinių bei normatyvinių tekstų ($t = 3,35$, $p < 0,001$). Vadinasi, patys bendriausi sakinio ilgio parametrai rodo, kad labiausiai skiriasi juridinio postilio tekstai.

Suskirsčius sakinius į ilgio grupes (Bitinienė, 1997, 19), paaiškėja, kad mažiausia yra labai trumpų sakinių (jų tik 6,8%), dažnumų centrą sudaro vidutinio ilgio sakiniai (32,7%). Pvz.: (4) *Galioja tik paskelbti įstatymai*. LRĮR,53. (19) *Darbas ne viso darbo sąlygomis neapriboja darbuotojo darbo teisių*. LRĮR,91. (19) *Pensininkams, sukakusiems 65 metus ir vyresniems, mokama visa valstybinio draudimo senatvės pensija, nustatyta šio įstatymo, neatsižvelgiant į jų pajamas*. LRĮR,60. Vidutinio ilgio ir trumpi sakiniai (23,5%) sudaro kiek daugiau negu pusę visų sakinių, nes gana tolygiai vartojami ilgi ir labai ilgi sakiniai (po 18,6%). Pvz.: (46) *Nostrifikacijos komisija, praėjus mė-*

nesiui po teigiamo sprendimo nostrifikuoti mokslo laipsnį ir (arba) pedagoginį mokslo vardą, išduoda pretendentui nostrifikacijos komisijos pirmininko ir Lietuvos mokslo tarybos pirmininko pasirašytą, Lietuvos mokslo tarybos antspaudu patvirtintą ir nustatytą tvarka įregistruotą Lietuvos Respublikos mokslo laipsnio diplomą ir (arba) pedagoginio mokslo vardo atestatą. LRATVŽ,1992,27,1787–1788.

Labai ilgus sakinius galima suskirstyti į du klodus: labai ilgus sakinius (7,9%, jų dažnumas beveik nesiskiria nuo labai trumpų) ir ilgesnius negu 62 žodžiai sakinius (sudaro net 10,5%). Vadinasi, administracinio stiliaus sakinių ilgio grupės peržengia anksčiau nurodytų grupių ribas ir rodo gana simetrišką sakinių pasiskirstymą. Šių ilgio grupių sakinius dekoduoti nėra lengva, todėl pasitelkiamos grafinės raiškos priemonės, kurios padeda suskaidyti didelės apimties sakinius į atskirus komponentus taip, kad adresatas adekvačiai galėtų suvokti kiekvieną teiginį (įsidėmėtų visas galimas išimtis, sąlygas ir pan.). Pvz.:

(49) *Vyriausybė privalo atsistatydinti taip pat šiais atvejais:*

1) *kai Seimas du kartus iš eilės nepritaria naujai sudarytos Vyriausybės programai;*

2) *kai Seimas visų Seimo narių dauguma slaptu balsavimu pareiškia nepasitikėjimą Vyriausybe ar Ministru Pirmininku;*

3) *kai ministras Pirmininkas atsistatydina ar miršta;*

4) *po Seimo rinkimų, kai sudaroma nauja Vyriausybė.* LRATVŽ,1992,31–32.

Kiek tikslesnį sakinių pasiskirstymo vaizdą gauname, kai palyginame sakinių ilgio grupes (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. **Sakinių ilgio grupių pasiskirstymas**

Postilis	Sakinių ilgio grupės (%)				
	labai trumpi 1–8	trumpi 9–17	vidut. ilgio 18–30	ilgi 31–46	labai ilgi 47–62 ir daugiau
Juridinis	8,5	29,3	35,0	15,4	11,8
Kanceliarinis	5,6	18,8	29,9	21,8	24,0
Normatyvinis	8,0	25,5	29,6	16,2	20,7
Diplomatinis	4,5	19,7	36,7	21,9	17,1

Visų postilių tekstuose dažniausiai vartojami vidutinio ilgio sakiniai (moksline stiliaus tekstuose – trumpi); pagal vidutinio ilgio sakinių dažnumą galima pastebėti du sąlyčio ruožus ir skirti dvi tekstų grupes. Pirmąją galėtų sudaryti juridinio ir diplomatinio postilio tekstai, kuriuose vidutinio ilgio sakiniai sudaro tokią pat dalį, o antrąją – kanceliarinio ir normatyvinio postilio tekstai (beveik sutampa tų pačių vidutinio ilgio sakinių dažnumas). Tačiau visų kitų sakinių ilgio grupių dažnumas rodo kiek kitą postilių struktūrą: labai trumpi sakiniai (jų dažnumas ypač mažas) tolygiai pasi-

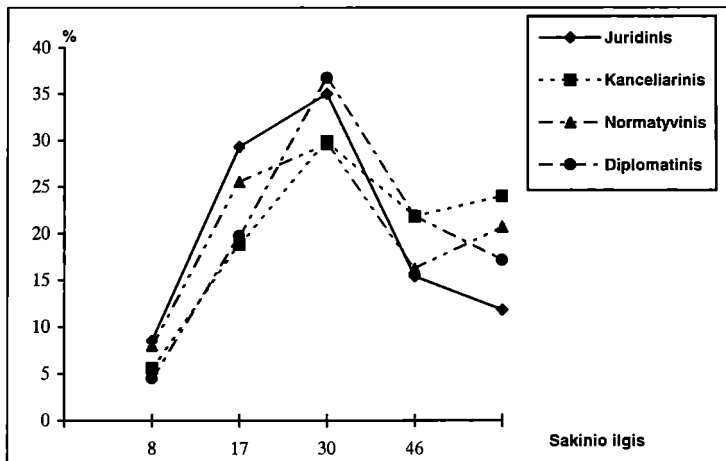
skirstę juridinio ir normatyvinio postilio tekstuose; kanceliariniame ir diplomatinia-
me postilyje šių sakinių dažnumas mažesnis negu ankščiau aptartuose tekstuose. Juri-
diniuose tekstuose į antrąją dažnumų zoną patenka trumpi sakiniai (jų tiek pat, kiek
vidutinio ilgio sakinių kanceliarinio ir normatyvinio postilio tekstuose), nes mažiau
vartojama ilgų ir labai ilgų sakinių, sudarančių beveik tą pačią dalį kaip ir trumpi sa-
kiniai. Sakinių pasiskirstymas asimetriškas, nes vartojami trumpesni sakiniai, kuriuos
geriau gali dekoduoti adresatas. Mažesnis labai trumpų ir ilgų sakinių dažnumas su-
artina jį su normatyviniu postiliu, skiria labai ilgi, iš dalies trumpi sakiniai. Pvz.:

(66) *Projekte turi būti nurodyta:*

6.1. *ūkio subjekto raida, investicinio projekto ideja, pagrindinio produkto (paslau-
gos) charakteristika, vadovai ir personalas, gamybos procesas, marketingas bei galimi fi-
nansiniai rezultatai (optimistinis, pesimistinis, pateiktas investiciniame projekte), investi-
cinio projekto efektyvumo rodikliai;*

6.2. *rizikos veiksniai ir priemonės jiems išvengti;*

6.3. *duomenys apie perkamų įrengimų kainas užsienio valstybėse ir firmose, jų tech-
ninių ir ekonominių parametrų palyginimas, kuriuo remiantis pasirenkamas pardavėjas
ar analogiški įrengimai, gaminami Lietuvoje. VŽ,82,1977.*

1 p a v Sakinių ilgio grupių pasiskirstymas

Labai didelė ilgų sakinių lyginamoji dalis (jų daugiau negu ilgų) rodo, kad kan-
celiarinio postilio tekstuose įprasta vartoti ypač ilgus sakinius, turinčius gana specifi-

nę paskirtį. Kanceliarinio ir diplomatinio postilio tekstus suartina trumpų ir ilgų sakinių dažnumas (dar vienas sąlyčio ruožas). Matyti, kad diplomatinio postilio tekstuose gana tolygiai pasiskirstę trumpi ir ilgi sakiniai, kiek mažiau vartojama labai ilgų sakinių. Gana savitą sakinių ilgų pasiskirstymų struktūrą turi normatyvinio postilio tekstai. Aki-vaizdžiau postilių sakinių ilgio grupių sąlyčio ruožai matyti iš paveiklo (žr. 1 pav.).

Patikrinus sakinių ilgio grupių pasiskirstymą χ^2 kriterijumi, gauti tokie įverčiai. Mažiausiai skiriasi kanceliarinio ir diplomatinio postilio sakinių ilgio grupių dažnumai ($\chi^2 = 32,3, p < 0,01$); didesnis skirtumas užfiksuotas tarp normatyvinio ir kanceliarinio postilio tekstų ($\chi^2 = 49,0, p < 0,001$), juridinio bei normatyvinio postilio tekstų ($\chi^2 = 53,5$, skirtumas statistiškai reikšmingas $p < 0,001$ lygmeniu). Didžiausias skirtumas yra tarp juridinio ir normatyvinio postilio tekstų – $\chi^2 = 137,6, p < 0,0001$, ne mažiau juridinis postilis skiriasi nuo diplomatinio postilio tekstų ($\chi^2 = 82,1, p < 0,0001$). Kaip matyti, juridinio postilio tekstų sakinių ilgio grupės rodo gana savitą tekstų struktūrą. Normatyvinio postilio tekstai yra tarsi tarpinė grandis tarp juridinių ir kanceliarinio postilio tekstų, mažiau skiriasi kanceliarinio ir diplomatinio postilio tekstai, bet tas skirtumas statistiškai reikšmingas. Vadinasi, sakinių ilgio grupių skirstinys patvirtina nelingvistinių faktorių pagrindu išskirtus administracinio stiliaus postilius. Tačiau vidutinio sakinio ilgio duomenys, dažni sąlyčio ruožai rodo, kad administracinio stiliaus vidinė diferenciacija ne tokia ryški kaip jam artimo mokslinio stiliaus.

OFFICIAL STYLE AND SENTENCE LENGTH

Summary

The development of official style in Lithuanian philology has been given due attention despite the previous Russian language influence on it. In recent years the characteristic features of this style have been specified therefore it has become possible to regard it as an autonomous stylistic variety which could be analysed by statistical methods.

The official style of the Lithuanian language is not homogeneous; it is represented by four sub-styles, which can be distinguished according to its usage spheres. The frequency and distribution of syntactic constructions are determined on the basis of a corpus consisting 12,000 sentences from four sub-styles of the official style. On average, sentences in Lithuanian official texts are rather long – 34.5 words ($s = 38.2$ words). The parameters of sentences depend upon the sub-styles, i. e. sentences in legal documents consist of 28.1 words ($s = 31.7$ words), in diplomacy – 32.1 words ($s = 23.4$ words), in particular documents – 39.8 words ($s = 46.2$ words), in normative documents – 37.2 words ($s = 44.0$ words). Research shows that medium length sentences, consisting of 18–30 words, are most frequently used (32.7%), though of rather frequent use are also long sentences consisting of more than 62 words (18.4%). Sentence length is determined by a sub-style, sentence type and other linguistic factors.

LITERATŪRA

Arnol'd, 1990 – Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Ленинград: Просвещение.

Balli, 1961 – Балли Ш. Французская стилистика. Москва: Иностранная литература.

Barlas, 1978 – Барлас Л.Г. Русский язык. Стилистика. Москва: Просвещение.

- Biilinienė A.*, 1997, Funkciniai stiliai: sakinio ilgis ir struktūra. Vilnius.
- Brandes*, 1990 – Брандес М.П. Стилистика немецкого языка. Москва: Высшая школа.
- Brook G. L.*, 1973, Varieties of English. London: The Macmillan press LTD.
- Crystal D., Davy D.*, 1969, Investigating English Style. London: Longmans.
- Dolinin*, 1978 – Долнин К. А. Стилистика французского языка. Ленинград: Просвещение.
- Galperin I. R.*, 1977, Stylistics. Moscow: Higher School.
- Gavranek*, 1967 – Гавранек Б. Задачи литературного языка и его культура. – Пражский лингвистический кружок: Сборник статей. Москва, 338–378.
- Griodytė B.*, 1993, Įsakmumo reišikimas kanceliarinėje kalboje. – Kalbos kultūra, sąs. 64, 42–48.
- Griodytė B.*, 1994, Keletas administracinio stiliaus raiškos atvejų. – Kalbos kultūra, sąs. 66, 47–52.
- Hausenblas K.*, 1967, On the Characterization and classification of discours. – Travaux linquistiques de Prague, vol. 1, 67–82.
- Hendrick O.*, 1976, – Grammars of Style and Styles of Grammar. New York: North-holland.
- KKP*, 1993 – Kanceliarinės kalbos patarimai / Parengė P.Kniūkšta. Vilnius: Mokslo ir encikl. leidykla.
- KKP*, 1998 – Kanceliarinės kalbos patarimai / Parengė P.Kniūkšta. Vilnius: Mokslo ir encikl. leidykla.
- Karaliūnas S.*, 1997, Kalba ir visuomenė: Psichologiniai ir komunikaciniai kalbos vartojimo bruožai. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Kožina*, 1972 – Кожина М. Н. О речевой системности научного стиля сравнительно с некоторыми другими. Пермь: Пермский гос. у–тет.
- Kožina*, 1977 – Кожина М. Н. Стилистика русского языка. Москва: Просвещение.
- Kožina*, 1979 – Кожина М. Н. О языке научной литературы (вместе рецензии). – Специфика и эволюция функциональных стилей. Пермь: Пермский гос. у–тет, 85–99.
- Kraus J.*, 1977, Úvod do stylistiky pro informační pracovníky. Praha: Inst. UVTEI.
- Kul'gav*, 1964 – Кульгав М.П. Основные стилевые черты и синтаксические средства их реализации в современной немецкой научно-технической речи. Автореф. дисс. канд. филол. наук. Москва.
- Kurkowska H., Skonipka S.*, 1959, Stylistyka polska. Warszawa: Państw. Wyd-wo. Nauk.
- Kvašytė R.*, 1992, Latvių raštvedybos kalbos problemas. – Kalbos kultūra, sąs. 62, 79–83.
- Kvašytė R.*, 1994, Latvių dalykinė kalba kalbos kultūros aspektu. – LKK t. 31, 73–77.
- Kvašytė R.*, 1996, Svetimybės latvių ir lietuvių dalykinėje kalboje. – Kalbos kultūra, sąs. 68, 66–70.
- Loginova*, 1968 – Логинова К.А. Деловая речь и её стилистические изменения в советскую эпоху. – Развитие функциональных стилей современного русского языка. Москва: Наука.
- Miko F.*, 1973, Od epiky k lyrice. Bratislava: Tatran.
- Mistrík J.*, 1965, Slovenská štylistika. Bratislava: Sloven. ped. nakl-vo.
- Mistrík J.*, 1977, Štylistika slovenskeho jazyka. Bratislava: Sloven. ped. nakl-vo.
- Mistrík J.*, 1985, Frekvencia tvarov a konstrukcii v slovenčine. Bratislava: Sloven. Akad. vied.
- Mučník*, 1996 – Мучник Б.С. Культура письменной речи: формирование стилистического мышления. Москва: Аспект.
- Odinov*, 1980 – Одинцов В.В. Стилистика текста. Москва: Наука.
- Palionis J.*, 1979, Lietuvių literatūrinės kalbos istorija. Vilnius: Mokslas.
- Pikėlingis J.*, 1971, Lietuvių kalbos stilistika. T. I. Vilnius: Mintis.
- Piročkinas A.*, 1990, Administracinės kalbos kultūra. Vilnius: Mintis.
- Sanders W.*, 1973, Linguistische Stiltheorie. Göttingen: Vandenhoeck etc.
- Sprachliche*, 1988 – Sprachliche Kommunikation. Leipzig: Bibliogr. Inst.
- Statystėni*, 1967 – Статистичні параметри стилів. Київ: Наукова думка.
- Stilistik*, 1975 – Stilistik der deutschen Gegenwartsprache. Leipzig: Bibliogr. Inst.
- Těšitelová M.*, 1980, Využití statistických metod v gramatice. Praha: Academia nakl. Československé Akademie věd.

Těšitelová M. a kol., 1985, Kvantitativní charakteristiky současné češtiny. Praha: Academia nakl. Československé Akademie věd.

Trojanskaja, 1982 – Троянская Е.С. Лингвистическое исследование научной речи. Москва: Аспект.

Vasil'eva, 1976 – Васильева А.Н. Курс лекций по стилистике русского языка: Общие понятия стилистики. Разговорно-обиходный стиль речи. Москва: Русский язык.

Veselovskaja, 1987 – Веселовская Т.М. Размер предложения как фактор грамматики и стилистики. Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Ленинград.

Župerka K., 1983, Lietuvių kalbos stilistika. Vilnius: Mokslas.

Župerka K., 1994, Funkcinių stilių terminai. – Terminologijos vagos, t. 1, 26–31.

Župerka K., 1997, Stilistika. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

Župerka K., 1998, Stiliaus kultūros samprata J.Pikčilingio darbuose. – Kalbos kultūra, sąs. 77, 59–65.

Vilniaus pedagoginis universitetas
Lietuvių kalbos katedra

[tcikta
1998 m. balandžio mėn.